

read Greek and Hebrew, Eidsvåg manages to present the highly technical material in an easily understood and lucid manner, which makes it available to biblical scholars outside the narrow circle of LXX experts.

Lena-Sofia Tiemeyer, University of Aberdeen, Scotland, UK

PAULA FREDRIKSEN

Paul: The Pagans' Apostle

New Haven and London: Yale University Press, 2017, Inbunden,
336 sidor, SEK 294, ISBN: 978-0-300-22588-4

För att kunna röra sig vidare från diskussionen om ”hur länge Paulus var jude”, börjar Paula Fredriksen sin bok med att fastställa några viktiga grundläggande förutsättningar för argumenten i hennes bok. Det första är att Paulus är en apokalyptisk/eskatologisk predikant, som tolkar sin samtid att vara i ”the End of Days”, eftersom Messias snart kommer tillbaka. Det andra är att detta budskaps eskatologiska realisering är de nya, framför allt hedniska, gemenskaperna, som formas ”i Kristus”. Paulus tänker sig att båda dessa punkter är grundläggande för hans mission bland hedningar. Fredriksen förutsätter också att Paulus inte adresserar judar i sina brev utan endast hedningar. För att förstå Paulus bättre måste vi placera honom inom en judisk apokalyptiskt präglad skriftlig tradition, samt en diasporajudendom som är fylld av ”gudfruktiga” hedningar som vill ta del av förbundet med Israels gud. Boken innehåller fem större kapitel, inklusive introduktion och postskript.

Det första kapitlet försöker placera Paulus i en skrifttradition och återskapa en tolkningsram som han kan ha haft. Därför spårar Fredriksen den apokalyptiska tonen som återfinns i Gamla Testamentet för att se på vilket sätt några profeter och vissa berättelser har förutsagt att de hedniska nationerna ska ingå i guds frälsningsplan. Hon argumenterar för att Israels gud, precis som andra gudar i antiken, är etnisk. Det finns också profetior om att gud skall ta sig an de andra nationerna och inkorporera dem i frälsningsplanen. Fredriksen menar att det inte endast är de hedniska folken utan också deras gudar som skall underordna sig Israels gud.

Kapitel två är en analys av den judiska diasporan och dess relation till det grekisk-romerska samhället. Fredriksen poängterar att det var omöjligt att leva i detta samhälle utan att leva nära andra gudar. Hon visar också att det i antiken inte går att skilja mellan etnicitet och religiös praxis. Därför kunde en hedning ta del av en stor del av synagogans praktiker utan att lämna sina föräldrars gudar. Att bete sig på detta sätt menar Fredriksen att begreppet ”judaize” (gr. *ἰουδαΐζειν*) avser. Snarare än att det handlar om ett försök att vinna hedningar till judendomen bör ordet förstås som att ”bete sig judiskt”. Därför avser ordet endast icke-judar, som alltså betar sig judiskt.

Det var också möjligt för judar att ta del av gymnasium och andra institutioner i samhället utan att lämna sin judiska bakgrund. Detta innebär att det skedde ett utbyte av idéer och praktiker mellan dessa grupper. Fredriksen visar också att det fanns vissa praktiker som inte förstods av vissa delar av samhället, exempelvis omskärelse och sabbat. Därför reagerade vissa i samhället starkt när några hedningar började fira sabbat, eller till och med lät omskära sig.

Fredriksen problematiserar idén om orenhet bland judar och hedningar. Hon menar att den rituella orenhet, som omtalas i Torah, inte gäller hedningar och därför kan de inte heller smitta andra judar med orenhet. Detta syns framför allt i templets konstruktion, där hedningarnas förgård är den yttersta och alla judar måste passera den eftersom de skall gå längre in mot templet. Den orenhet som hedningarna hade bör därför vara något annat, och Fredriksen menar att det handlar om avgudadyrkan.

Kapitel tre avser att försöka förklara vad Paulus mission hade för syfte, samt varför han blev förföljd på grund av missionen. Fredriksen visar att de profetior, som Paulus använder för att argumentera för sin mission, egentligen inte används för att hedningar ska bli judar. De säger snarare att hedningar ska förbli hedningar, men ändå inkorporeras i guds frälsningsplan. Därför reagerar Paulus starkt när några vill att de kristus-troende hedningarna skall låta omskära sig. Fredriksen argumenterar vidare för att den förföljelse Paulus upplever på grund av sitt budskap inte initieras av judar utan av den romerska staten. När

hedningar blir kristna, enligt Paulus budskap, placeras de i ett etniskt ingenmansland. Detta för att de avsäger sig all anknytning till sina fädernas gudar och Roms gudar, men utan att omskära sig och bli judar, vilket förargar de andra gudarna, som då låter sjukdom, svält och krig drabba landet. Därför förföljs Paulus – han gör hedningarna till olydiga medborgare som skapar kaos i samhället.

Det fjärde kapitlet behandlar Paulus relation till *torah*. Fredriksen försöker urskilja Paulus olika sätt att tala om *torah* och granskar både positiva och negativa uttalanden. Hon börjar med att diskutera konflikten i Antiokia (Gal 2:11–21) och konstaterar att problemet för Paulus var varken människorna som Petrus umgicks med, och inte heller maten som de åt, utan platsen där måltiden ägde rum. Att judar åt mat tillsammans med hedningar i deras hem, där avgudar fanns, var ett stort problem för ”Jakobs folk” och detta fick dem på fall. Därför drog sig Petrus undan, men det var också därför Paulus blev arg på honom. Fredriksen argumenterar vidare för att judisk mission bland hedningar var något helt främmande innan kristus-rörelsen. Problemet som Paulus hade med de andra missionsrörelserna var att de lärde att hedningar skulle låta sig omskäras. Paulus förstod omskärelsen som något begränsat till judiska pojkar som var åtta dagar gamla, inte till vuxna hedniska män. Omskärelsen var alltså värdelös och inte giltig för en sådan man, och det enda som kunde rädda hedningarna var Kristus.

Fredriksen betonar också att Paulus inte förenar hedningar och judar etniskt, utan snarare vill hålla dem åtskilda. Enligt profeterna i Gamla testamentet skall hedningarna ingå i frälsningsplanen som hedningar, inte som judar. Hon gör också en skillnad mellan de grekiska termerna *eusebeia* och *dikaiosyne*, där den tidigare avser den första tavlan av de tio budorden och den andra avser den andra tavlan. För Paulus hör nära samman vilken gud du tillber och hur du betar dig, vilket innebär att du inte kan tillbe andra gudar om du vill tillhöra Israels gud. Det är också vad ”lagens förbannelse” innebär, nämligen att en hedning som försöker bete sig som en jude (”judaisera”) utan att vara i Kristus drar en förbannelse över sig själv.

I det femte och sista kapitlet behandlar Fredriksen bilden av Jesus som Messias i Paulus brev. Hon börjar med att konstatera att Messias hos Paulus inte är vem som helst, utan en speciell person som han och hela Israels folk har väntat på i flera hundra år. Messias är en davidisk krigare som ska inrätta guds rike med kraft och denna förväntan har Paulus på Jesus. När han ser att hedningar omvänder sig från sin avgudadyrkan, vilket är ett tydligt tecken på att gud förbarmat sig över dem och de därmed inte längre är "vanliga" utan blir "heliga", inser Paulus att denna tidsålder är på väg mot sitt slut. Fredriksen diskuterar några centrala texter hos Paulus för att argumentera för sin poäng att eftersom hedningar inte behöver bli judar innebär det att sluttiden är nära och att Messias snart kommer tillbaka. Det innebär dock inte att judarna ska sluta vara judar. Det är dock problematiskt att hedningar borde bli judar, eftersom de varken kan eller ska det. Enligt Fredriksen måste judarna fortsätta vara judar och hedningarna fortsätta vara hedningar, däremot är det positivt att hedningarna har omvänt sig från sina avgudar till Israels gud.

Jag anser att Fredriksen bidrar till forskningen med sin analys av disaporan och i sin ambition att placera Paulus i en tydlig judisk tradition. Hennes största bidrag är dock hennes analys av hedningarna och deras utsatta position som kristustroende, eftersom de hamnar i ett ingenmansland mellan hednisk och judisk religiositet/etnicitet. En fråga som jag däremot inte får svar på är vilken roll Messias har för judarna. Det är svårt att se på vilket sätt Messias egentligen angår judarna eftersom det främst handlar om att inkludera hedningar i frälsningsplanen.

Lukas Hagel, Lunds universitet